

Slaugytojų patiriamas stresas ir pasitenkinimas darbu

Vaida Gelčytė

Klaipėdos universitetas, Sveikatos mokslų fakultetas

Asta Mažionienė

Klaipėdos universitetas, Sveikatos mokslų fakultetas

Santrauka. Tyrimo tikslas – išanalizuoti slaugytojų darbe patiriamą stresą ir jų pasitenkinimą darbu.

Plačios slaugytojų profesinės kompetencijos, nuolat kintančios ir neprognozuojamos situacijos, didėjantys darbo reikalavimai slaugytojui dažnai sukelia stresą. Remiantis analizuojama užsienio autorių literatūra galima teigti, kad slaugytojų stresas darbo aplinkoje yra labai paplitęs, o aukštą streso lygį lemia darbo krūvis, sudėtingumas, atsakomybė, kontrolė, parama, konfliktiški santykiai. Atlikti moksliniai tyrimai įrodo, kad darbas palankioje aplinkoje yra būtinas norint padidinti slaugytojų pasitenkinimą savo darbu. Todėl galima manyti, jog vienas iš pasitenkinimą darbu lemiančių veiksnių – patiriamas stresas darbinėje aplinkoje.

Tyrimas buvo atliktas 2022 m. gegužės–rugsėjo mėn., jame dalyvavo 382 slaugytojos, dirbančios sveikatos priežiūros įstaigose, teikiančiose antrinio ir tretinio lygio sveikatos priežiūros paslaugas. Pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas. Klausimynas sudarytas, remiantis standartizuotomis skalėmis. Tyrimui atlikti buvo gautas Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Slaugos katedros Etikos komisijos pritarimas (Nr. 46Sv-S0-07).

Išvados. Nustatyta, kad slaugytojų subjektyviai suvokiamo streso lygis yra aukštesnis nei vidutinis. Jaunesnės nei 50 metų amžiaus, įgijusios aukštąjį universitetinį išsimokslinimą ir dirbančios mažiau nei 10 metų slaugytojos jautė statistiškai reikšmingai stipresnį stresą. Stresą darbe sukelia paciento mirtis ir mirimas, didelis darbo krūvis bei problemos su pacientais ir jų šeimomis. Daugiau kaip du trečdaliai slaugytojų vidutiniškai patenkintos darbu. Pasitenkinimą darbu suteikė darbo pobūdis, vadovavimas bei santykiai su bendradarbiais. Respondentės mažiausiai patenkintos buvo darbo užmokesčiu, pripažinimo galimybe, suteikiamomis privilegijomis bei darbo organizavimu.

Reikšminiai žodžiai: slaugytojas, stresas, pasitenkinimas darbu.

Relationships Between Work Stress and Job Satisfaction Among Nurses

Abstract. The aim of this research – to analyze the stress experienced by nurses at work and their job satisfaction. The broad professional competencies of nurses, constantly changing and unpredictable situations, and increasing work demands often cause stress for nurses [2]. Based on the analyzed literature of foreign authors, it can be stated that the stress of nurses in the work environment is widespread, and the high level of stress is determined by workload, responsibility, conflictual relationships and excessive authority [3-4]. Research evidence has shown that working in a supportive environment is necessary to increase nurses' job satisfaction [1]. Therefore, it can be assumed that one of the factors determining job satisfaction is the stress experienced in the working environment.

The study was conducted in 2022. from May to September, it was attended by 382 nurses working in health care institutions providing secondary and tertiary health care services. A quantitative research method was chosen. The questionnaire is based on standardized scales. The approval of the Ethics Commission of the Department of Nursing, Faculty of Health Sciences, Klaipėda University (No. 46Sv-S0-07) was obtained for conducting the study.

Conclusions. The level of subjectively perceived stress of nurses was found to be higher than average. Nurses under the age of 50, with a university education and working for less than 10 years felt statistically significantly more stressed. Stress at work is caused by patient death and dying, heavy workload and problems with patients and their families. More than two thirds of nurses are moderately satisfied with their work. Job satisfaction was provided by the nature of work, management and relations with colleagues. The least satisfied were the salary, the possibility of recognition, the privileges granted and the work organization.

Keywords: nurse, stress, job satisfaction.

Įvadas

Žvelgiant tarptautiniu mastu, visos šalys susiduria su precedento neturinčia sveikatos priežiūros žmoniškųjų išteklių krize, kai trūksta daugiau nei 5,7 mln. slaugytojų, spėjama, kad ši krizė tęsis ir kitą dešimtmetį [6]. Šiuolaikinė sveikatos priežiūra yra neįsivaizduojama be reikšmingo slaugytojų indėlio. Slaugytojo profesija pasižymi gebėjimu taikyti biomedicinos, socialinių mokslų, vadybos, psichologijos bei filosofijos komponentus, kurie leidžia nuolat tobulinti ir plėtoti kompetencijas [5]. Kasdienybėje slaugytojai susiduria su įvairiais profesiniais iššūkiais, kurie patikrina jų gebėjimus įveikti stresą. Slaugytojai atlieka vieną svarbiausių darbų ligoninėse ir turi

aukščiausią tiesioginio kontakto su pacientais lygį, susiduria su dideliu darbo krūviu ir laiko trūkumu slaugant sudėtingos sveikatos būklės ligonius [7].

Pasak J. O. Idoko, stresas – visuma reiškinių, apimančių fizinę, protinę ir emocinę reakcijas į aplinkos veiksnius, kurie pasireiškia tuomet, kai išgyvename spaudimą, psichinę įtampą, konfliktus ar agresiją [11]. Analizuojama užsienio autorių literatūra parodė, kad slaugytojų stresas darbo aplinkoje yra labai paplitęs, o aukštą patiriamo profesinio streso lygį lemia netinkama aplinka, per didelis darbo krūvis, ilgas darbo laikas, mažas atlyginimas, užduočių kontrolės stoka, nepakankama informacija, personalo trūkumas, tarpasmeniniai santykiai ar konfliktai su vadovais, administracija [4, 12–14]. Akivaizdu, kad ilgalaikis slaugos specialistų patiriamas su darbu susijęs stresas, sukkeliantis perdegimą, turi neigiamų pasekmių pasitenkinimui darbu ir bendrai slaugytojų sveikatai [7].

Pasitenkinimas darbu apibūdinamas kaip teigiamas pasitenkinimo jausmas, kurį žmonės patiria dirbdami savo darbą organizacijoje [17]. Vertinant slaugytojų pasitenkinimą darbu, įvairūs organizaciniai veiksniai turi įtakos slaugytojų pasitenkinimui darbu, jų darbo našumui ir pacientų priežiūros kokybei, o asmeniniai veiksniai, tokie kaip profesinė patirtis, pasitikėjimas savimi, be abejonės, yra susiję su pasitenkinimu savo darbu [8, 16].

Mokslinės literatūros duomenimis, pasaulyje pasitenkinimas darbu ir patiriamas profesinis stresas yra dažnas mokslinių tyrimų objektas, o jo įtaka sveikatai ir darbo rezultatams tyrinėjama, siekiant išsiaiškinti efektyvias jo įveikos galimybes [9–10]. Y. Liu atlikta slaugytojų pasitenkinimo darbu koncepcijos analizė parodė, jog trūksta įrodymų, patvirtinančių slaugytojų pasitenkinimo darbu požymius [15]. Lietuvoje taip pat vis dažniau atliekami tyrimai, kuriuose analizuojamas slaugytojų profesinis stresas, jo sąsajos su pasekmėmis darbuotojų sveikatai. Tačiau stokojama tyrimų apie slaugytojų darbe patiriamo streso ir pasitenkinimo darbu sąsajas, todėl, siekiant sukurti saugesnę bei motyvuojančią slaugytojų darbo aplinką, išsamesni tyrimai padėtų išsiaiškinti, kokiomis sąlygomis ar aplinkybėmis slaugytojai patiria stresą ir kaip tai veikia jų pasitenkinimą darbu.

Tyrimo medžiaga ir metodai

Žvelgiant tarptautiniu mastu, visos šalys susiduria su precedento neturinčia sveikatos priežiūros žmogiškųjų išteklių krize, kai trūksta daugiau nei 5,7 mln. slaugytojų, spėjama, kad ši krizė tęsis ir kitą dešimtmetį [6]. Šiuolaikinė sveikatos priežiūra yra neįsivaizduojama be reikšmingo slaugytojų indėlio. Slaugytojo profesija pasižymi gebėjimu taikyti biomedicinos, socialinių mokslų, vadybos, psichologijos bei filosofijos komponentus, kurie leidžia nuolat tobulinti ir plėtoti kompetencijas [5]. Slaugytojai kasdien susiduria su įvairiais profesiniais iššūkiais, kurie patikrina jų gebėjimus įveikti stresą. Slaugytojai atlieka vieną svarbiausių darbų ligoninėse ir turi aukščiausią tiesioginio kontakto su pacientais lygį, susiduria su dideliu darbo krūviu ir laiko trūkumu slaugant sudėtingos sveikatos būklės ligonius [7].

Pasak J. O. Idoko, stresas – visuma reiškinių, apimančių fizinę, protinę ir emocinę reakcijas į aplinkos veiksnius, kurie pasireiškia tuomet, kai išgyvename spaudimą, psichinę įtampą, konfliktus ar agresiją [11]. Analizuojama užsienio autorių literatūra parodė, kad slaugytojų stresas darbo aplinkoje yra labai paplitęs, o aukštą patiriamo profesinio streso lygį lemia netinkama aplinka, per didelis darbo krūvis, ilgas darbo laikas, mažas atlyginimas, užduočių kontrolės stoka, nepakankama informacija, personalo trūkumas, tarpasmeniniai santykiai ar konfliktai su vadovais, administracija [4, 12–14]. Akivaizdu, kad ilgalaikis slaugos specialistų patiriamas su darbu susijęs stresas, sukkeliantis perdegimą, turi neigiamų pasekmių pasitenkinimui darbu ir bendrai slaugytojų sveikatai [7].

Pasitenkinimas darbu apibūdinamas kaip teigiamas pasitenkinimo jausmas, kurį žmonės patiria dirbdami savo darbą organizacijoje [17]. Vertinant slaugytojų pasitenkinimą darbu, įvairūs organizaciniai veiksniai turi įtakos slaugytojų pasitenkinimui darbu, jų darbo našumui ir pacientų priežiūros kokybei, o asmeniniai veiksniai, tokie kaip profesinė patirtis, pasitikėjimas savimi, be abejonės, yra susiję su pasitenkinimu savo darbu [8, 16].

Mokslinės literatūros duomenimis, pasaulyje pasitenkinimas darbu ir patiriamas profesinis stresas yra dažnas mokslinių tyrimų objektas, o jo įtaka sveikatai ir darbo rezultatam tyrinėjama, siekiant išsiaiškinti efektyvias jo įveikos galimybes [9–10]. Y. Liu atlikta slaugytojų pasitenkinimo darbu koncepcijos analizė parodė, jog trūksta įrodymų, patvirtinančių slaugytojų pasitenkinimo darbu požymius [15]. Lietuvoje taip pat vis dažniau atliekami tyrimai, kuriuose analizuojamas slaugytojų profesinis stresas, jo sąsajos su pasekmėmis darbuotojų sveikatai. Tačiau stokojama tyrimų apie slaugytojų darbe patiriamo streso ir pasitenkinimo darbu sąsajas, todėl, siekiant sukurti saugesnę bei motyvuojančią slaugytojų darbo aplinką, išsamesni tyrimai padėtų išsiaiškinti, kokiomis sąlygomis ar aplinkybėmis slaugytojai patiria stresą ir kaip tai veikia jų pasitenkinimą darbu.

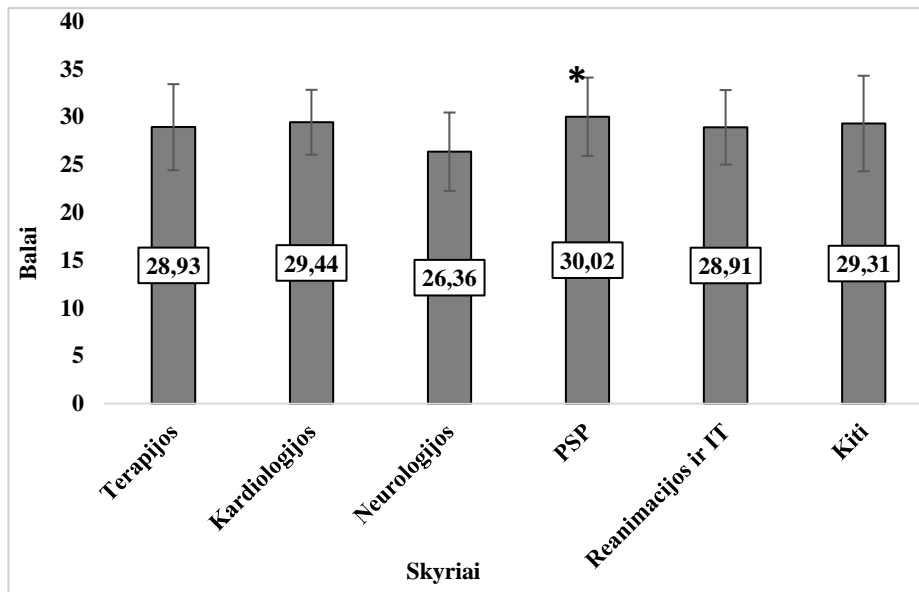
Rezultatai

Vadovaujantis Subjektyviai suvokto streso skalės metodika tyrimo dalyvių stresas įvertintas $28,79 \pm 4,4$ balais, t. y. patiriamas aukštesnis nei vidutinio lygio stresas. Palyginus skirtingo amžiaus respondenčių suvokiamą stresą paaiškėjo, kad jaunesnės nei 50 metų amžiaus slaugytojos jautė statistiškai reikšmingai stipresnį stresą ($29,26 \pm 4,3$ balai), lyginant su 50 metų ir vyresnėmis kolegėmis ($p < 0,05$). Nustatyta, kad įgijusios aukštąjį universitetinį išsilavinimą slaugytojos jautė statistiškai reikšmingai stipresnį stresą ($30,23 \pm 4,3$ balai). Gauti rezultatai parodė, kad pagal profesiją dirbančiosios 10 metų ar trumpiau taip pat jautė statistiškai reikšmingai stipresnį stresą ($29,77 \pm 4,4$ balai), lyginant su turinčiomis ilgesnę darbo patirtį respondentėmis ($p < 0,05$) (1 lentelė).

1 lentelė. Tyrimo dalyvių suvokiamo streso palyginimas pagal socialines ir demografines charakteristikas

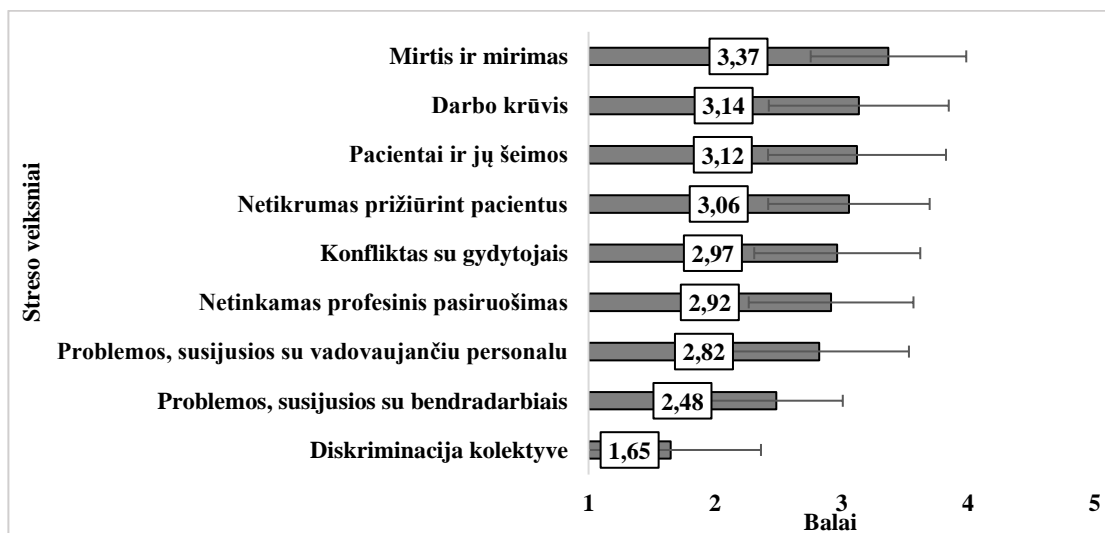
Charakteristikos	M ± SN	p
<i>Amžius</i>		
< 50 metų	29,26 ± 4,3	0,015
≤ 50 metų	28,14 ± 4,5	
<i>Išsimokslinimas</i>		
Aukštesnysis	27,84 ± 4,9	0,003
Aukštasis koleginiis	28,75 ± 4,1	
Aukštasis universitetinis	30,23 ± 4,3 *	
<i>Darbo stažas</i>		
≤ 10 metų	29,77 ± 4,4	< 0,001
> 10 metų	28,00 ± 4,3	
<i>Darbo krūvis</i>		
< 1 etatas	29,12 ± 4,5	0,616
1 etatas	28,51 ± 4,4	
> 1 etatas	29,08 ± 4,5	

Per tyrimą palyginta, kokio stiprumo stresą jaučia skirtinguose skyriuose dirbančios slaugytojos. Nustatyta, kad stipriausią stresą jautė priėmimo-skubios pagalbos ($30,02 \pm 4,1$ balai), kardiologijos ($29,44 \pm 3,4$ balai) skyriuose dirbančios slaugytojos, silpniausią stresą jautė dirbančios neurologijos ($26,36 \pm 4,1$ balai) skyriuose. Priėmimo-skubios pagalbos ir neurologijos skyriuose dirbančių slaugytojų jaučiamo streso stiprumas skyrėsi statistiškai reikšmingai ($p < 0,05$) (1 pav.).



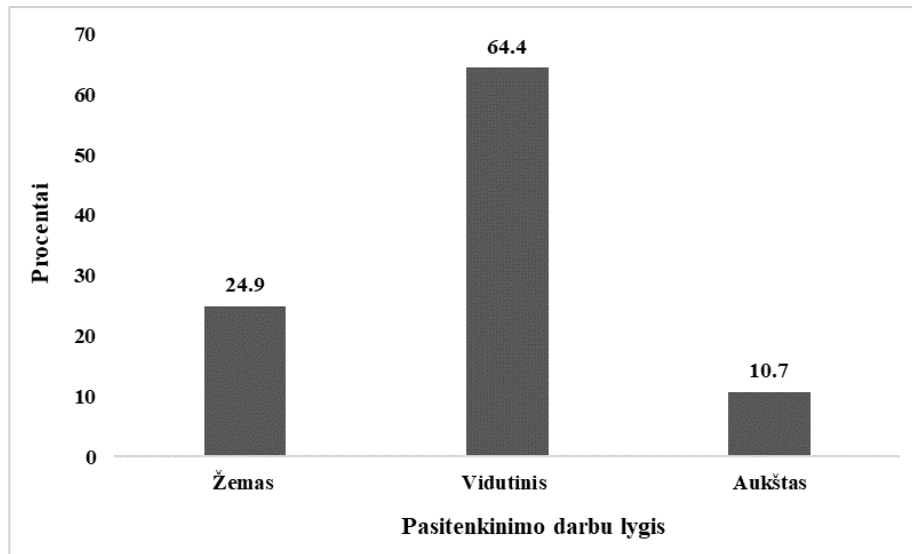
1 pav. Tyrimo dalyvių suvokiamo streso palyginimas pagal darbo padalinius

Atliekant tyrimą vertinti darbo aplinkos veiksniai, darančius įtaką slaugytojų patiriamam stresui. Pagal Išplėstinės slaugos streso skalės metodiką nustatyta, kad stipriausią stresą tyrime dalyvavusioms slaugytojoms kėlė paciento mirtis ir mirimo procesas ($3,37 \pm 0,6$ balai), didelis darbo krūvis ($3,14 \pm 0,7$ balai) bei problemos su pacientais ir jų šeimomis ($3,12 \pm 0,7$ balai). Nustatyta, kad mažiausiai streso respondentėms darbe kėlė diskriminacija kolektyve ($1,65 \pm 0,7$ balai) ar nesutarimai, kylantys dirbant su bendradarbiais ($2,48 \pm 0,5$ balai) (2 pav.).



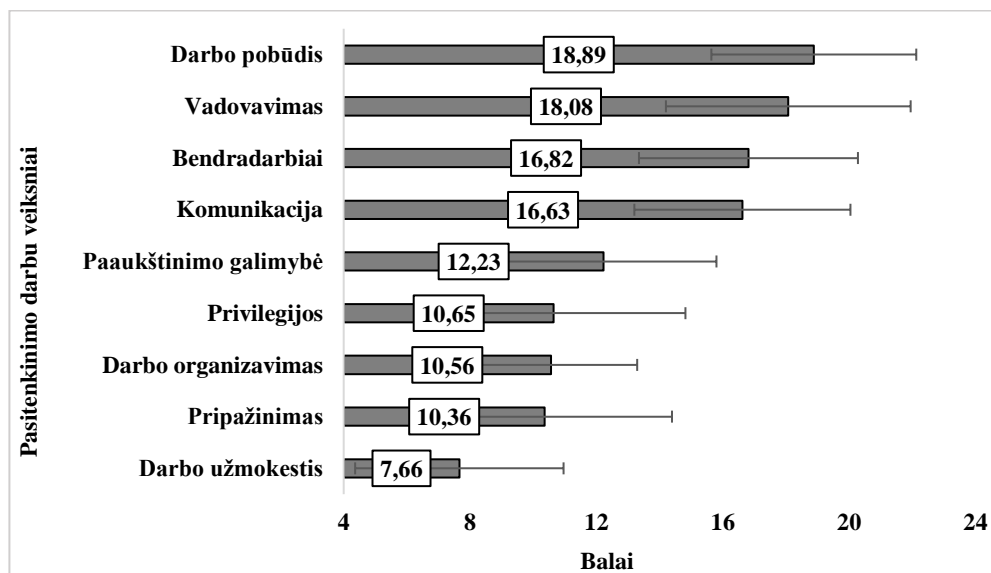
2 pav. Darbo aplinkos veiksnių, darančių įtaką slaugytojų patiriamam stresui darbe, vertinimas

Pagal Pasitenkinimo darbu klausimyno metodiką vertinant bendrą respondenčių pasitenkinimą darbu nustatyta, kad daugiau kaip du trečdaliai slaugytojų bendrai buvo vidutiniškai patenkintos darbu (64,4 proc.). Maždaug ketvirtadalis respondenčių pasitenkinimas darbu buvo žemas (24,9 proc.), o aukštas pasitenkinimo darbu lygis nustatytas kiek daugiau nei dešimtdaliui tyrimo dalyvių (10,7 proc.) (3 pav.).



3 pav. Tyrimo dalyvių bendras pasitenkinimas darbu

Per tyrimą analizuotas slaugytojų pasitenkinimas darbu. Pasitenkinimas darbu buvo vertinamas pagal dešimties subskales. Vadovaujantis klausimyno metodika, nustatyta, kad didžiausią pasitenkinimą respondentėms teikė jų darbo pobūdis ($18,89 \pm 3,2$ balai), vadovavimas ($18,08 \pm 3,9$ balai) ir santykiai su bendradarbiais ($16,82 \pm 3,5$ balai). Mažiausiai patenkintos tyrimo dalyvės buvo darbo užmokesčiu ($7,66 \pm 3,3$ balai) ir pripažinimo galimybe ($10,36 \pm 4,0$ balai) (4 pav.).



4 pav. Pasitenkinimo darbu veiksnių vertinimas

Rezultatų aptarimas

Atlikus tyrimą buvo vertinama slaugytojų darbe patiriamo streso lygmuo. Nustatyta, kad slaugytojų darbe patiriamo streso lygis yra aukštesnis nei vidutinis ($28,79$ balai). K. Vaičiulytės atliktu tyrimu nustatytas vidutinis slaugytojų profesinio streso lygis [18].

Tolesniame etape analizuoti darbo aplinkos veiksniai, darantys įtaką slaugytojų patiriamam stresui darbe. Nustatyta, kad stipriausią stresą tyrime dalyvavusioms slaugytojoms kėlė paciento mirtis ir mirimo procesas ($3,37 \pm 0,6$ balai), didelis darbo krūvis ($3,14 \pm 0,7$ balai) ir problemos su pacientais ir jų šeimomis ($3,12 \pm 0,7$ balai). Paaiškėjo, kad mažiausiai streso respondentėms darbe kėlė diskriminacija kolektyve ar nesutarimai, kylantys dirbant su bendradarbiais. Atlikto tyrimo duomenys sutampa su A. Batran tyrimo rezultatais, jie parodė, kad konfliktai su kitomis slaugytojomis yra mažiausiai streso darbe sukelti priežastis [3]. Lyginant kitų užsienio mokslininkų atliktus tyrimus, buvo nustatyti panašūs rezultatai. Tyrimai parodė, kad slaugytojų stresas darbo aplinkoje yra labai paplitęs, o aukštą streso lygį lemia darbo krūvis, atsakomybė, didėjantys reikalavimai, parama ir konfliktiniai santykiai [4]. A. Batran atliktas tyrimas parodė, jog darbo krūvis, išteklių ir paramos trūkumas, mirtis yra pagrindiniai streso darbe šaltiniai [3]. Jam pritaria ir kiti mokslininkai, kurių tyrimo rezultatai rodo, kad svarbiausi stresą sukeltantys veiksniai yra susiję su personalo problemomis (įskaitant prastą personalo valdymą, išteklių nepakankamumą ir saugumo riziką) [7]. JAV atlikti tyrimo rezultatai patvirtina daugelio autorių tyrimus, kuriais nustatyta, kad intensyvioje terapijoje dirbantieji slaugytojai kaip labiausiai paplitusią streso priežastį įvardijo personalo trūkumą [14].

Vertinant bendrą pasitenkinimo darbu lygį nustatyta, kad 64,4 proc. slaugytojų vidutiniškai patenkintos savo darbu, o aukštas pasitenkinimo darbu lygis nustatytas 10,7 proc. tyrimo dalyvių. Anksčiau atliktuose tyrimuose pasitenkinimo darbu lygis buvo aukštesnis, nustatyta, kad 82,8 proc. tiriamų slaugytojų jautė vidutinį pasitenkinimą darbu, o likusios – aukštą [19]. Žvelgiant į užsienyje atliktus tyrimus, jų rezultatai žymiai geresni, ten net 92,0 proc. slaugytojų yra patenkinti savo darbu [20].

Vertinant pasitenkinimą darbu pagal devynias subskales, nustatyta, kad didžiausią pasitenkinimą savo darbu respondentėms teikė jų darbo pobūdis ($18,89 \pm 3,2$ balai), vadovavimas ($18,08 \pm 3,9$ balai) ir santykiai su bendradarbiais ($16,82 \pm 3,5$ balai). Tuo tarpu mažiausiai patenkintos tyrimo dalyvės buvo darbo užmokesčiu ($7,66 \pm 3,3$ balai), pripažinimo galimybe ($10,36 \pm 4,0$ balai), suteikiamomis privilegijomis ir darbo organizavimu. Šio tyrimo metu gauti rezultatai patvirtina daugelio autorių tyrimus, kuriais nustatyta, kad didžiausią pasitenkinimą darbu slaugytojams sukelia jų darbo pobūdis, vadovavimas ir santykiai su bendradarbiais, o mažiausiai jie yra patenkinti atlyginimu, privilegijomis ir lengvatomis [8, 19].

Išvados

1. Nustatyta, kad slaugytojų, dirbančių antrinio ir tretinio lygio stacionarines sveikatos priežiūros paslaugas teikiančiose įstaigose, patiriamo streso lygis yra aukštesnis nei vidutinis. Didesnis patiriamo streso lygis turi ryšį su slaugytojų jaunesniu amžiumi, įgytu aukštesniu išsilavinimu ir trumpesne darbo patirtimi.
2. Pagrindiniai veiksniai, slaugytojų darbe sukeltantys stipriausią stresą, – paciento mirtis, didelis darbo krūvis, netikrumas prižiūrint pacientus, konfliktai, problemos su pacientais ir jų šeimomis. Mažiausiai stresą darbe slaugytojams kėlė diskriminacija kolektyve, įtempti santykiai ar nesutarimai, kylantys dirbant su kolegomis. Slaugytojų amžius neigiamai koreliuoja su darbe patiriamu stresu, netikrumu prižiūrint pacientus. Slaugytojos, įgijusios aukštąjį koleginių išsilavinimą, dirbančios mažesniu nei I etapo darbo krūviu, jautė stipresnį stresą dėl problemų, susijusių su vadovaujančiu personalu, pacientais ir jų šeimomis.
3. Vertinant bendrą pasitenkinimo darbu lygį nustatyta, kad daugiau kaip du trečdaliai slaugytojų yra vidutiniškai patenkintos darbu. Didžiausią pasitenkinimą darbu teikė darbo pobūdis, vadovavimas ir santykiai su bendradarbiais. Mažiausiai respondentės buvo patenkintos darbo užmokesčiu, pripažinimo galimybe, suteikiamomis privilegijomis ir darbo organizavimu.

Literatūra

1. Al Sabei S. D., Labrague L. J., Al-Rawajfah O., AbuAlRub R., Burney I. A., Jayapal S. K. 2022. Relationship between interprofessional teamwork and nurses' intent to leave work: The mediating role of job satisfaction and burnout. *Nursing Forum*. 2022 Feb 13. <https://doi.org/10.1111/nuf.12706>
2. French S. E., Lenton R., Walters V., Eyles J., 2000. An empirical evaluation of an expanded Nursing Stress Scale. *Journal of Nursing Measurement*, 2000, 8 (2), p.161–178. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/11227582/>
3. Batran A. 2019. Work Related Stress among Saudi Nurses Working in Intensive Care Units. *Open Journal of Nursing*, Vol. 9 (11):1143–1152.
4. Otgonbaatar D. Ts. L., Ariunaa D., Tundevrentsen A., Naranbaatar N., and Munkhkhand, J. 2020. Occupational Stress in Nurse sAA – The Study Provided during the Urged Pandemic COVID-19 Quarantine Period. *Psychology*, Vol. 11(511):704–712.
5. Tirvienė G., Spirgienė L. Veiksniai, susiję su slaugytojų pasitenkinimu darbu. *Slauga. Mokslas ir praktika*, 2020, Nr. 11(287):12–17.
6. World Health Organization 2020. State of the world's nursing 2020: investing in education, jobs and leadership. Geneva. <https://apps.who.int/iris/rest/bitstreams/1274201/retrieve>
7. Khamisa N., Peltzer K., Illic D., Oldenburg B. 2017. Work related stress, burnout, job satisfaction and general health of South African nurses. *Health SA Gesondheid*, Vol. 22 (2017), 252.
8. Geese F., Zwakhalen S., Lucien B., Hahn S. 2022. Job satisfaction of advanced practice nurses in cancer care: A systematic review. *European Journal of Oncology Nursing*, Vol. 56, Feb. doi: 10.1016/j.ejon.2021.102089
9. Gerikienė V. 2015. Slaugytojų požiūrio į darbą sąsajos su pasitenkinimu darbu ir profesinio perdegimo sindromu. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 2015(15):7–12.
10. Mikužienė V. Slaugytojų, dirbančių stacionare, darbo motyvacija. *Slauga. Mokslas ir praktika*, 2018, 2(254):4.
11. Idoko J. O., AgohaB. C., Muyiwa A. S., Kunle O. A. 2015. Stress and Its Management. *Open Access Library Journal*, 2(12):1–8.
12. Gupta S. K. Analysis of Different Factors of Occupational Stress and Associated Health Problems in West Bengal. *Asian Review of Social Sciences*, 2020. Vol. 9(1):39–47. <https://doi.org/10.51983/arss-2020.9.1.1608>
13. Harshana P. V. S., Work related stress: a literature review. *Annals of Social Sciences and Management studies*, 2018. Vol. 2 (3):59–65.
14. Fiske E. Nurse Stressors and Satisfiers in the NICU, *Advances in Neonatal Care*: August 2018. Vol. 18(4):276–284. Doi: 10.1097/ANC.0000000000000514.
15. Liu Y., Aunguroch Y., Yunibhand J. Job satisfaction in nursing: a concept analysis study. *Int Nurs Rev*. 2016, Mar; 63(1):84–91.
16. Lu H., Zhao Y., While A. Job satisfaction among hospital nurses: A literature review. *International Journal of Nursing Studies*, 2019. Vol. 94:21–31.
17. Ezeja E. B., Azodo C. C., Ehizele A. O., Ehigiator O., and Oboro H. O. Assessment of job satisfaction and working conditions of Nigerian oral health workers. *International Journal of Biomedical and Health Sciences*. 2010. Vol. 6(3):143–150.
18. Vaičiulytė K. Profesinis stresas gydytojų ir slaugytojų darbe ir jo sąsajos su sveikata. Lietuvos sveikatos mokslų universitetas. Baigiamasis magistro darbas. 2020.
19. Balsienė D. Slaugytojų savęs vertinimo ir pasitenkinimo darbu sąsajos. Magistro baigiamasis darbas. 2017.
20. Ghawadra S. F., Abdullah K. L., Choo W. Y., and Phang C. K. 2019. Psychological distress and its association with job satisfaction among nurses in a teaching hospital. *Journal of Clinical Nursing*. Vol. 28 (21/22):4087–4097.
21. Spector P. E. Job satisfaction: Application, assessment, causes, and consequences. Sage Publication 1997. http://www.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=nCkXmZjs0XcC&oi=fnd&pg=PR7&dq=Job+satisfaction:+Application,+assessment,+causes,+and+consequences.&ots=1kqPTjaXdT&sig=t_wQ71YAQxFoepxzSp0iH6A0jV38&redir_esc=y
22. Cohen S., Kamarck T., Mermelstein R. A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 1983. 24:385–396. <https://www.cmu.edu/dietrich/psychology/stress-immunity-disease-lab/scales/index.html>